

RENATA PRZYBYLSKA
Instytut Języka Polskiego PAN
renata.przybylska@ijp.pan.pl

DOI: <http://dx.doi.org/10.17651/ONOMAST.61.1.13>
Onomastica LXI/1, 2017
PL ISSN 0078-4648

O NAZWACH NAGRÓD WSPÓŁCZEŚNIE PRYZNAWANYCH W POLSCE, CZYLI LAURONIMACH

Słowa tematyczne: chrematonimia ideacyjna, tworzenie nazw, motywacja, nazwy nagród

Dlaczego nagrodę Amerykańskiej Akademii Filmowej nazwano Oscarem? Na ten temat krąży wiele legend. Jedna z nich głosi, że Margaret Herrick, pracująca od lat trzydziestych XX w. w bibliotece Akademii, na widok posążka krzyknęła: „Przecież on wygląda jak mój wujek Oscar!”. Według innej anegdoty tę nazwę wymyśliła aktorka Betty Davies. Jak było naprawdę? Nie wiadomo. Oficjalnie nagroda nosi to imię od 1939 r.¹

WPROWADZENIE

Nazwy nagród nie były dotychczas obiektem badań onomastycznych². Nie ma też w obiegu żadnego terminu, który odnosiłby się do tej kategorii onimów. Najbliższa pod względem zakresu odniesienia kategorii nazw nagród jest kategoria określana mianem *faleronimów* (lub, jak uważają niektórzy, *falaronimów*, od greck. *phalaron* ‘ozdoba’) — nazw orderów i odznaczeń (Breza, 1998, s. 348). Kategoria obiektów, które można zaliczyć do nagród, nie ma jasno wytyczonych granic, nagrody zazębiają się bowiem nie tylko z kategorią orderów, odznaczeń, odznak, ale też z kategorią tzw. tytułów, przyznawanych jako forma pozytywnego wyróżnienia za określone zasługi. Wśród nazw tytułów można wskazać takie jak: *Człowiek Roku*, *Bibliotekarz Roku*, *Spolecznik Roku*, *Mistrz Mowy Polskiej*, *Ambasador Polszczyzny*, *Zasłużony dla Kultury Polskiej*, *Miss Polonia*, *Pielęgniarka Przyjaciel*, *Miasta Muzyki*, *Miasta Literatury*, *Etyczna Firma*, *Fair Play*. W niniejszym opracowaniu za nazwy nagród uznaję te, które sami ich twórcy za takie uważają, choć rzecz wymagałaby może w przyszłych badaniach wyraźniejszego rozgraniczenia.

¹ Zob.: <http://www.anagram.pl/historia-nazwy-oscar> (dostęp: 17 VIII 2016).

² Twierdzenie to dotyczy badań polskich. O nazwach nagród i wyróżnień wspomina w swej pracy o chrematonimach A. Gałkowski (2008), zaliczając je do kategorii chrematonimów ideacyjnych.

Nazwy nagród stanowią niezwykle liczny i wart przebadania zbiór. Moim zdaniem należałoby je włączyć do szerszej, nadrzędnej klasy *ideonimów*, rozumianych jako nazwy własne odnoszące się do niematerialnych wytworów ludzkiego umysłu, wśród których można wymienić m.in.: nazwy, a raczej tytuły książek i w ogóle utworów literackich, filmów, obrazów i innych dzieł plastycznych, utworów muzycznych; nazwy czasopism i dzienników, nazwy organizacji politycznych i społecznych. Tego typu nazwy niektórzy określali mianem *chrematonimów* niewłaściwych (np. Kosyl, 1993, s. 439). Dla samych nazw nagród można zaproponować termin *brabejonimy*, idąc za tradycją tworzenia terminów w onomastyce opartych na podstawach leksykalnych z greki, od *brabeío* 'nagroda', lub termin *lauronimy* — opierając się na łacinie, od *laurus* 'laur, wawrzyn'. Stosowniejszy, bo bardziej przejrzysty słowotwórczo i czytelniejszy, nawiązujący do przyswojonego polszczyźnie słowa *laur*, wydaje się ten drugi termin.

NAGRADZANIE A STRUKTURA ZNACZENIOWA NAZW NAGRÓD

O strukturze zarówno formalnej, jak i semantycznej nazw nagród w pewnym stopniu przesądza semantyka czasownika *nagrodzić/nagradzać*. W interesującym nas tutaj znaczeniu rama semantyczna, czy raczej scenariusz czynności nagradzania, obejmuje następujące elementy: 1) osobę lub instytucję, która nagradza, składniowo wyrażaną przez pierwszy argument czasownika, podmiot: *kto nagrodził/nagradza*; 2) osobę, grupę osób albo instytucję, która otrzymuje nagrodę, składniowo wyrażaną przez drugi argument, dopełnienie bliższe: *kogo nagrodzi/nagradzał*; możliwe jest też przyznawanie nagród nie osobie, ale jakiemuś wytworowi pracy ludzkiej, wtedy składniowo w grę wchodzi dopełnienie bliższe wyrażone nieosobowo: *co nagrodził/nagradza*; w istocie jednak i tak ostatecznie nagrodzonym jest osoba lub instytucja, grupa osób, która dany produkt wytworzyła, można zatem uznać, że mamy tutaj do czynienia z metonimią uwarunkowaną pragmatycznie: rzecz nagrodzona za osobę nagrodzoną; 3) to, czym ktoś kogoś nagradza, składniowo wyrażane przez trzeci argument, w roli semantycznej instrumentu, *nagrodził/nagradza czym*; 4) to, co jest podstawą, powodem przyznania nagrody, składniowo wyrażane przez dopełnienie dalsze w formie frazy przyimkowej *nagrodził/nagradza za co*. Ta rama semantyczna wyznacza schemat składniowy czasownika *nagrodzić/nagradzać*: *ktoś nagradza/nagrodził kogoś/coś czymś za coś*.

Przyznanie nagrody zwykle jest połączone z wręczeniem czegoś, co jest jej materialnym poświadczeniem. I tak ową widoczną zewnętrzną formą nagrody może być wręczana laureatowi statuetka, puchar, dyplom, medal, odznaka, rzadziej szarfa, diadem, korona, wieniec, którymi dekorowana jest dana osoba,

itp. Z wieloma nagrodami powiązana jest gratyfikacja pieniężna lub inny profit albo przywilej.

Nagrody są przyznawane w bardzo wielu różnych dziedzinach czy sferach życia, począwszy od sportu, kultury i sztuki, przez naukę, do gospodarki, polityki, sztuki kulinarnej itd. Sposobem identyfikacji danej nagrody jest oznaczenie jej wieloczlónową nazwą opisową, swego rodzaju peryfrazą, np. *Nagroda Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego*, lub dodatkowo nadanie jej jednostkowej nazwy indywidualizującej, np. *Nagroda Literacka Nike*. Tę właśnie jednostkową nazwę indywidualizującą — w przytoczonym przykładzie nazwę *Nike* — proponuję uznać za tzw. nazwę właściwą. W stosunku do wieloczlónowej nazwy opisowej jest ona, po pierwsze, krótsza, często jednowyrazowa, po drugie, powstaje w akcie celowej kreacji i ma charakter umowy, odzwierciedla też w sposób mniej czy bardziej świadomy pewne kulturowo uwarunkowane modele nazwotwórcze w tej kategorii onimów. Przypadek, w którym mamy do czynienia jedynie z wieloczlónową nazwą opisową, można interpretować jako brak właściwej nazwy indywidualizującej danej nagrody. Jednocześnie można zauważyć, że w wielu nazwach wyodrębnienie krótkiej nazwy właściwej sprawia kłopot. Świadczą o tym liczne, kierowane do poradni językowych pytania, którą część wielowyrzowej nazwy uznać za nazwę własną nagrody i z tego powodu pisać ją wielką literą³. W niniejszym opracowaniu przyjmuję taki zapis nazwy, jakim posługują się jej twórcy.

Członem głównym grupy nominalnej stanowiącej wieloczlónową nazwę nagrody jest najczęściej rzeczownik *nagroda*, ale pojawiają się też inne słowa: *laur*, *wieniec*, *wawrzyn*, *medal*. Wokół tego członu głównego nazwy organizowany jest składniowo materiał leksykalny, wnoszący określone informacje o danej nagrodzie.

W strukturze nazwy są zwykle uwzględnione następujące aspekty społecznej praktyki przyznawania nagród:

1. Wskazanie, kto przyznaje nagrodę. Ta informacja wpisana jest najczęściej w przydawkę dopełniaczową dodawaną do członu głównego nazwy,

³ Por. np.: „Szanowni Państwo, moje pytanie dotyczy zapisu nazw nagród, takich jak: Grand Prix II Festiwalu Filmów Polskich, Grand Prix na festiwalu w Panamie, nagroda publiczności na festiwalu ... Złota Kamera tygodnika «Film», katolicka nagroda im. Kazimierza Pietrzaka, wyróżnienie za reżyserię V Wiosny Artystycznej w Łodzi. Czy w nazwach tych wszystkie człony zapisujemy wielką literą?” Odpowiedź: „Wielkimi literami zapisujemy tylko indywidualne składniki takich nazw. Nie ma wątpliwości, że tak zapiszemy np. nazwy *Złota Palma*, *Nagroda im. Zbyszka Cybulskiego*. Indywidualny charakter ma też na ogół nazwa *Grand Prix* (rzecz nie ulega zwykle wątpliwości, gdy to francuskie wyrażenie występuje jako nazwa niefrancuskiej nagrody). W pozostałych przypadkach podanych w pytaniu używamy małych liter: *nagroda publiczności na festiwalu...*, *wyróżnienie za reżyserię...*” (Jan Grzenia; <http://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/nazwy-nagrod-filmowych;12556.html>).

np.: *Nagroda Literacka miasta stołecznego Warszawy*; *Nagroda Newsweeka im. Teresy Toruńskiej*; *Nagroda Kościelskich* — nagroda literacka przyznawana przez Fundację im. Kościelskich. Może też wynikać ze znaczenia przydawki przymiotnikowej, np.: *Tarnowska Nagroda Literacka*, *Małopolska Nagroda Filmowa*; *Podkarpacka Nagroda Gospodarcza*; *Złote Żywieckie Serce* — nagroda na festiwalu folklorystycznym. Jak widać, wskazanie tego, kto przyznaje nagrodę jest czasem niebezpośrednie, wskazuje się bowiem często tylko na miasto, miejscowość, region, w którym nagroda jest przyznawana, nie wiadomo natomiast, jaki dokładnie organ czy jaka instytucja tę nagrodę przyznaje.

2. Wskazanie, w której z licznych dziedzin ludzkiej aktywności przyznawana jest dana nagroda. Tę informację niesie najczęściej przydawka przymiotnikowa, por.: *Nagroda Literacka...*; *Nagroda Filmowa...*; *Nagroda Muzyczna...*; *Nagroda Teatralna...*; *Kulinaryny Puchar...*. W innych nazwach można ją odczytać ze znaczenia przydawki dopełniaczowej, np.: *Orzeł Agrobiznesu*; *Bursztyn Polskiej Energetyki*; *Srebrny Filar Budownictwa*; *Koryfeusz Muzyki Polskiej*; *Srebrne i Złote Smoki Edukacji*.

3. Wskazanie, za jakie zasługi przyznawana jest dana nagroda, np. *Brylant Tolerancji*. Ta informacja pojawia się w strukturze nazwy nagrody bardzo rzadko.

Podsumowując, stwierdzamy, że w nazwie nagrody umieszcza się głównie dwie informacje: w jakiej dziedzinie jest przyznawana i kto ją przyznaje.

TWORZYWO LEKSYKALNE NAZW NAGRÓD

Interesujące wyniki przynosi analiza składu leksykalnego nazw nagród. Ich tworzywem leksykalnym są różne części mowy, przede wszystkim rzeczowniki i przymiotniki.

Rzeczowniki reprezentują następujące grupy leksykalno-semantyczne, charakterystyczne dla tej kategorii onimów:

1. Nazwy stanowiące leksykalne bliskoznaczniki słowa *nagroda*: *laur*, *wawrzyn*, *wieniec*, np.: *Laur Konsumenta*; *Laur Jagielloński*; *Srebrny Laur* — nagroda związku miast polskich; *Śląski Wawrzyn Literacki*; *Wawrzyn* — *Literacka Nagroda Warmii i Mazur*; *Młody Wawrzyn*; *Wawrzyn Strzelecki*; *Wawrzyn Polskiej Turystyki*. Oryginalnym pomysłem jest wykorzystanie jako członu głównego nazwy słowa *paszport*, por. *Paszport Polityki*, zapewne w celu nawiązania do przenośnego znaczenia tego słowa, oznaczającego coś, co otwiera drogę do dalszej kariery.

2. Nazwy przedmiotów, które są materialnym świadectwem przyznania danej nagrody i zazwyczaj wręczają się je osobie nagrodzonej: *puchar*, np. *Bursztynowy*

Puchar Neptuna; *statuetka: Złota Statuetka Lidera Polskiego Biznesu*; lub nazwy tego przedmiotu, który jest wyobrażony na statuetce, np.: *Srebrne Drzewka* — nagrody marszałka województwa pomorskiego za działalność w sferze polityki społecznej, albo po prostu stanowi formę danej statuetki, np. *Złota Kaczka* — nagroda filmowa; *Złoty Bączek* — nagroda publiczności dla najlepszego zespołu na festiwalu Przystanek Woodstock; *Nagroda Bursztynowy Motyl im. Arkadego Fiedlera*; *Narcyz* — nagroda dla zasłużonych dla rozwoju Rybnika.

Symboliczne przedmioty świadczące o zdobyciu danej nagrody lub wyróżnienia są skorelowane do pewnego stopnia z dziedziną, w której ktoś jest nagradzany. I tak np. puchar to przedmiot, który jest najbardziej charakterystyczną formą nagrody w sporcie, a korona, szarfa, diadem to — obok tytułu Miss — typowe formy nagród i wyróżnień przyznawanych na konkursach piękności.

3. Nazwy atrybutów osób sytuujących się najwyżej w społecznej hierarchii, np. tradycyjnych atrybutów króla, takich jak: *berło*, *korona*, *piersień*: *Złote Berło* — nagroda ustanowiona przez Fundację Kultury Polskiej i Bank Millennium przyznawana od 1999 za „najpełniej rozumianą twórczość intelektualną pojedynczego człowieka lub zbiorowości, grupy twórców, organizacji społecznej, instytucji artystycznej, ruchu kulturalnego czy naukowego”; *korona* — *Złota Korona Reklamy* — nagroda przyznawana przez profesjonalistów w branży artykułów reklamowych; *Korona Smakosza* — nagroda dla najlepszych lokali gastronomicznych, *Trzy Korony* — Małopolska Nagroda Filmowa; *piersień: Bursztynowy Piersień* — zachodniopomorska nagroda teatralna.

4. Nazwy cennych kamieni, takich jak: *diament*, *brylant*, *kryształ*, *perła*: *Diamenty Forbesa*, *Diament Meblarstwa*, *Diamenty Polskiej Infrastruktury*, *Diament Wolności*, *Nagroda Gospodarcza Diament Wokulskiego*, *Diamenty Świętokrzyskie*, *Czarny Diament*, *Dolnośląski Brylant Roku*, *Brylanty Tolerancji*; *Kryształ Przetargów Publicznych*; *Perła Powiatu Wielickiego*, *Perła Dziennikarstwa*, *Perła Samorządu*, *Perła Polskiej Gospodarki*, *Perły Medycyny*, *Perła Jakości*, *Perła dla Życia* — nagroda dla rodziny wielodzietnej.

5. Nazwy przedmiotów, które stanowią typowe, łatwo rozpoznawalne atrybuty osób działających w tej dziedzinie, w której przyznawana jest nagroda. Ten zbiór rzeczowników jest szczególnie liczny i pozwala rozpoznać kulturowo wypracowane oraz utrwalone, zwłaszcza w ikonografii, związki między przedmiotem a wykonawcą danego zawodu. Z przebadanych nazw można wyłonić następujące grupy leksykalno-semantyczne słów powiązane z poszczególnymi dziedzinami nagród:

— dla nagród literackich takimi symbolicznymi atrybutami są: *pióro*, *kalamarz*, *ekslibris*, np.: *Orle pióro*; *Nagroda Literacka Srebrny Kalamarz im. Hermenegildy Kociubińskiej*; *Złoty Ekslibris* za najlepszą książkę o Łodzi;

— dla nagród filmowych: *ekran*, *kamera*, *klaps*, np.: *Złoty Ekran*, *Złota Kamera*, *Diamentowy Klaps Filmowy*;

- dla nagród teatralnych: *maska*, np.: *Złota Maską, Bursztynowa Maską*;
- dla nagród piosenkarskich: *słowik*, np. *Bursztynowy Słowik*;
- dla nagród muzycznych: *pyta, batuta, kamerton, piszczałka, skrzypce*, np.: *Złota/Platynowa Pyta* — nagroda za najczęściej sprzedanych płyt z nagraniami danego wykonawcy; *Diamentowa Batuta*, przyznawana za wybitne kreacje artystyczne oraz rozslawianie muzyki polskiej w kraju i za granicą; *Srebrny Kamerton; Srebrna Piszczałka; Wirtualne Gęśle* dla najlepszej płyty folkowej; *Nagroda Srebrnych Skrzypiec im. prof. Bogdana Skalmierskiego; Bursztynowa Nutka*;
- dla radiowców: *mikrofon*, np.: *Złoty Mikrofon; Bursztynowy Mikrofon*;
- dla prawników: *paragraf*, np. *Złoty Paragraf*;
- dla lekarzy: *serce*, np. *Złote Serce*;
- dla tancerzy: *pantofelki*, np. *Srebrne Pantofelki*;
- dla fryzjerów: *nożyce*, np. *Złote Nożyce*;
- dla rolników: *kłos*, np. *Lubuski Złoty Kłos*;
- dla cukierników: *walek, łyżeczka*, np.: *Złoty Walek; Złota Łyżeczka*;
- dla nagród kulinarnych: *durszlak, chochla*, np.: *Złoty Durszlak; Srebrna Chochla*;
- dla projektantów mody: *igła, nitka, manekin, pętelka*, np.: *Złota Igła; Złota Nitka; Złoty Manekin; Srebrna Pętelka*;
- dla budowlanców: *żuraw, kielnia, wiertło*: np.: *Złoty Żuraw* dla najlepszej inwestycji w Świętokrzyskiem; *Platynowa Kielnia; Platynowe Wiertło; Kryształowa Cegła*;
- dla kupców: *paragon*, np. *Złoty Paragon*;
- dla piłkarzy: *but, kolce*, np.: *Złoty But; Złote Kolce*.

Przyznanie wymienionych nagród często łączy się z wręczeniem symbolicznego przedmiotu w formie statuetki, przedstawiającej w miniaturze taki właśnie charakterystyczny, emblematyczny przedmiot.

6. Nazwy przedmiotów kojarzonych w nieco dłuższym łańcuchu asocjacji z rodzajem i dziedziną nagrody, np.: *Złoty Samowar* — nagroda na Festiwalu Piosenki Rosyjskiej w Zielonej Górze; *Wielki Kaliber* albo *Nagroda Wielkiego Kalibru* — nagroda literacka dla najlepszego kryminału; *Złota Spacja* — nagroda literacka; *Diamentowy Scyzoryk*⁴ — nagroda przyznawana na święcie Kielc.

7. Nazwy własne osób — postaci mitologicznych lub historycznych, związanych z dziedziną, w której nagroda jest przyznawana: *Clio* — Nagroda Wydawców Książki Historycznej; *Orfeusz* — Nagroda Poetycka im. K. I. Gałczyńskiego; Nagroda Literacka *Skrzydła Dedala*; *Nagroda Feniks* Stowarzyszenia Wydawców Katolickich; *Perła Eskulapa* — nagroda dla najlepszego szpitala;

⁴ *Scyzoryk* to potoczna, żartobliwa nazwa mieszkańca regionu świętokrzyskiego.

Złoty/Srebrny/Brązowy Pegaz — nagroda na Festiwalu Filmów Animowanych; *Angelus* — Nagroda Literacka Europy Środkowej (od *Angelusa Silesiusa*); *Złoty Melchior* — tytuł najlepszego reportażysty (od *Melchiora Wańkowicza*); *Nagroda Conrada* — nagroda literacka (od *Josepha Conrada*); *Fryderyki* — nagrody muzyczne (od *Fryderyka Chopina*); Polsko-Niemiecka Nagroda Naukowa *Nicolaus Copernicus*; *Róża Kolumba* — nagroda dla biur podróży; *Oskar Ludowy* (przez etnografów ta nagroda nazywana jest *Oskarem Kolberga*) — nagroda za zasługi dla kultury ludowej (od *Oskara Kolberga*, pierwszego słynnego badacza kultury ludowej).

8. Nazwy własne: imię i nazwisko albo pseudonim osoby, którą dana nagroda ma upamiętniać. Zbiór nazw tego typu jest ogromny, np.: *Nagroda im. Zbyszka Cybulskiego*; *Nagroda Radia ZET im. Andrzeja Woyciechowskiego*; *Nagroda Solidarności im. Lecha Wałęsy*, *Nagroda Kisielela* (od nazwiska Stefana Kisielewskiego, wybitnego publicysty); *Nagroda Złotej Ryby* (od nazwiska Macieja Rybińskiego, wybitnego publicysty) dla najlepszego młodego felietonisty roku; *Orły Karskiego*.

9. Nazwy własne osób (imiona, nazwiska, pseudonimy) wspólnie żyjących, m.in. tych, którzy stworzyli daną nagrodę, festiwal, konkurs itp., np. *Yach* — nagroda dla najlepszego wideoklipu, nazwa pochodzi od *Yacha Paszkiewicza*, który pierwszy w 1989 r. w Bydgoszczy zorganizował festiwal wideoklipów.

10. Nazwy symbolicznych obiektów lub postaci, związanych z miejscowością, miastem, w którym przyznawana jest dana nagroda, często nawiązujące np. do godła danego miasta, pomnika itp., np.: *Złote Lwy Gdańskie*; *Nagroda Prezydenta Miasta Gdańska Neptuny*; *Syrenka Warszawska* — Nagroda Klubu Krytyki Filmowej SDP; *Smok Smoków* — nagroda przyznawana za całokształt twórczości na corocznym Krakowskim Festiwalu Filmowym (podobnie *Złoty Róg*, *Złoty Lajkonik*, *Złoty Hejnał* to inne nagrody przyznawane też na Krakowskim Festiwalu Filmowym); *Flisak* — nagroda na Festiwalu Filmowym w Toruniu za twórczość związaną z regionem kujawsko-pomorskim; *Srebrne Skrzydło* — nagroda dla zasłużonych dla miasta Tarnowskie Góry, które ma w swoim herbie m.in. srebrne skrzydło; *Poznańskie Srebrne Koziółki* — przyznawane w Poznaniu na Festiwalu Filmów Młodego Widza, nawiązujące do koziółków w zegarze na wieży poznańskiego ratusza. Tu warto zwrócić uwagę, że tego typu nazwy mogły być inspirowane leksykalnym typem nazw przyznawanych w Europie na festiwalach filmowych, nawiązujących właśnie do charakterystycznych miejsc, budowli czy atrybutów miasta, w którym organizowany jest dany festiwal. Porównać je można np. z: berlińskim *Złotym Niedźwiedziem*, *Złotym Lwem* przyznawanym na festiwalu w Wenecji czy *Złotą Muszlą* na festiwalu w San Sebastian.

11. Nazwy miejscowości, w których przyznawana jest nagroda lub przez które jest przyznawana, np. *Nagroda Literacka Gdynia*.

12. Nazwy podkreślające wyjątkowość i najwyższy poziom osoby nagradzanej przez skojarzenie ze zwierzętami królującymi w świecie fauny, np.: *lwy* — *Złote Lwy Gdańskie*; *orły* — *Polskie Nagrody Filmowe Orły*, *Orły Polskiego Budownictwa*, *Nagroda Orzeł Dolnośląski* — Nagroda Dolnośląskiego Kuratora Oświaty dla wybitnego ucznia szkoły ponadgimnazjalnej. Wykorzystywane są też nazwy innych zwierząt lub ptaków, np.: *Gazela Biznesu*, *Złoty Gepard*, *Złoty Tukan*.

13. Nazwy roślin, zwłaszcza kwiatów, np.: *róża* — *Nagroda Złotej Róży* na Festiwalu Nauki w Warszawie, Instytutu Książki i miesięcznika „Nowe Książki”; *mieczyk* — *Pomorska Obywatelska Nagroda Bursztynowego Mieczyka*.

14. Cytaty lub nawiązania do tytułów książek, filmów itp., np. nazwa nagrody literackiej *Srebrny Glob*, przyznawanej przez Asocjacje Polskich Pisarzy Fantastycznych w latach 1999–2001, nawiązuje do tytułu książki „Na srebrnym globie” Jerzego Żuławskiego, prekursora tej odmiany prozy w Polsce.

W zbiorze rzeczowników wykorzystywanych do tworzenia nazw wyraźnie zaznacza się zjawisko irradacji semantycznej, polegające na tym, że raz użyte w nazwie i upowszechnione słowo pociąga za sobą używanie w innych nowo tworzonych nazwach słów z tego samego pola leksykalno-semantycznego. I tak np. rzeczownik *lwy* w nazwie *Złote Lwy Gdańskie* zapewne zainspirował takie nazwy, jak: *Złoty Gepard* — statuetka *Złotego Geparda* dla najdynamiczniejszego banku spółdzielczego; *Złoty Gryf* — nagroda za najlepszy kalendarz w konkursie Polskiej Izby Druku, także nagroda w Podkarpackim Przeglądzie Dziecięcych i Młodzieżowych Zespołów Tanecznych; *Gazela Biznesu* — nagroda dla najbardziej dynamicznych małych i średnich firm.

Tworzywem nazw nagród są również przymiotniki. Służą one często do klasyfikacji osób lub dzieł nagrodzonych, wskazując na zdobycie pierwszego, drugiego lub trzeciego miejsca w danej kategorii nagrody. W tej funkcji występują: *złoty* — dla pierwszego miejsca, *srebrny* — dla drugiego i *brązowy* — dla trzeciego. Porządek ten jest oczywiście wzorowany na klasyfikacji medalowej w sporcie. W niektórych przypadkach te same przymiotniki w nazwie nie mają jednak funkcji wyznaczającej miejsca od pierwszego do trzeciego, lecz są zwykłym elementem opisowym nazwy, np.: *Srebrny Sekstant*; *Srebrny Talar* — nagroda Fundacji Pomocy dla Osób z Autyzmem; *Srebrna Spirala* — nagroda branżowa przyznawana przez Forum Użytkowników Pomp; *Laur Srebrnej Cieszyńianki* (dla mieszkańców Cieszyna); *Srebrne Liście Chmielu* — nagroda poeticka; *Nagroda Złotego Jacka*, przyznawana przez Siedleckie Towarzystwo Naukowe (od legendarnego kowala Jacka, którego połączana rzeźba znajduje się na siedleckim ratuszu); *Złoty Anioł* — nagroda na Festiwalu Filmowym

w Toruniu; *Złoty Klucz* — nagroda dla najlepszych prezydentów polskich miast; *Złote Wachlarze* — nagroda za wkład w integrację migrantów w Polsce; *Złote Spinacze* — nagrody w konkursie firm PR. Przymiotnik *złoty* przywołuje barwę wartościowaną w naszej kulturze szczególnie pozytywnie dzięki nawiązaniu do *złota*, najcenniejszego metalu szlachetnego, symbolizującego bogactwo i doskonałość (por. Tokarski, 2004).

Oprócz tego w wyniku wspomnianej już irracji semantycznej nazwy nagród są opatrywane atrybutami z klasy semantycznej nazw związanych z cennymi kamieniami, metalami itp. Stąd liczne onimy z przymiotnikami: *platynowy*, *diamentowy*, *brylantowy*, *kryształowy*, *bursztynowy*, np.: *Nagroda Bursztynowego Motyla im. Arkadego Fiedlera*, *Bursztynowy Katamaran*, *Bursztynowy Pierścień*, *Bursztynowy Gryf*, *Bursztynowy Kompas*, *Bursztynowa Koga*, *Bursztynowa Kaczka*; *Brylantowy Klucz*; *Brylantowa Gwiazda* — nagroda dla najlepszych salonów urody, *Brylantowy Lider Ochrony Zdrowia*; *Platynowy Szczeniak* — nagroda za wybitne kreacje aktorskie, *Platynowy Opornik*, *Platynowa Kielnia*, *Platynowe Wiertło*, *Platynowa Szabla*.

W wyborze nazwy nagrody pewną rolę odgrywają czasem skojarzenia brzmieniowe i adideacja semantyczna, np. gmina Koronowo na Festiwalu Kapel Podwórkowych przyznaje nagrody: złote, srebrne i brązowe *Korony* (zgodność początków słów: *korona* i *Koronowo*), a *Złoty Dąb* to nagroda burmistrza miasta i gminy *Dębno*.

NEOLOGIZMY

Nazwy właściwe nagród są niekiedy wyrazami sztucznymi — neologizmami tworzonymi celowo w jednorazowym akcie kreacji słownej na drodze derywacji słowotwórczej. Takie twory należą do kategorii słowotwórczej *n a z w o w c ó w*. Są one jednak w przebadanym korpusie nazw bardzo rzadkie. Nazwy-skrótowce reprezentują przykłady takie, jak choćby niezbyt udana *Śląkfa* — nagroda w dziedzinie literatury fantastycznej przyznawana przez *Śląski Klub Fantastyki*; nazwa utworzona z połączenia początkowych części tego wyrażenia: *Ślą+k+fa*. Inną techniką jest tradycyjna derywacja morfemowa, np. nazwa *Bisery* — nagrody muzyczne przyznawane przez Polskie Radio BIS dla najlepszych zespołów tworzących muzykę alternatywną — to nazwa utworzona przez dodanie do podstawy *BIS* sufiksu genetycznie obcego *-er*: *Bis+er*; nazwa *Podporiusz* utworzona przez dodanie do podstawy *podpora* genetycznie łacińskiego sufiksu *-usz*. Do rodzimych wzorców słowotwórczych nawiązuje nazwa *Czechosław* (nagroda przyznawana w Czechowicach-Dziedzicach dla najlepszych firm regionu), strukturalnie nawiązująca do modelu staropolskich imion dwuczłonowych,

a oparta na członie *Czech-*, wziętym z nazwy miasta *Czechowice*, oraz członie *slaw-*, od wyrazu *slawa*.

Zwraca uwagę to, że o pewnych nagrodach mówi się, informuje, używając przede wszystkim liczby mnogiej, por.: *Orły*, *Kolosy*, *Mediatory*. W nazwach wyrażonych rzeczownikiem o rodzaju gramatycznym przekształconym z rodzaju męskoosobowego (ci *mediatorzy*) na niemęskoosobowy (te *mediatory*) możemy dopatrywać się derywacji paradygmatycznej. Także nazwa *Gryfia* (Nagroda Literacka dla Autorki), powstała przez zmianę paradygmatu podstawy *gryfz* rzeczownika męskiego na żeński, pozwala zinterpretować ten przykład jako derywat paradygmatyczny.

Wyjątkowym typem jest nazwa będąca frazą z wbudowanym zdaniem *Ludzie, którzy zmieniają biznes* (nagroda przyznawana przez Forum Odpowiedzialnego Biznesu). Rzadkością są nazwy niebędące rzeczownikiem ani grupą nominalną, jak np. *Warto* – nagroda kulturalna „Gazety Wyborczej — Wrocław”.

NAZWY OBCOJĘZYCZNE

Liczny zbiór stanowią nazwy, których tworzywem nie jest język polski, lecz łacina. Są to najczęściej nazwy nagród i wyróżnień przyznawanych w środowisku akademickim, por.: medal *Plus Ratio Quam Vis* na Uniwersytecie Jagiellońskim; Medal *Merentibus* na UJ; nagroda *Pro Arte Docendi* za wysoką jakość pracy dydaktycznej na UJ; nagroda *Polonicum* na Uniwersytecie Warszawskim za krzewienie polszczyzny za granicą; *Pro Juvenes* — Nagrody Środowiska Studenckiego dla tych, którzy odznaczają się dobrą współpracą z młodzieżą, zwłaszcza akademicką; Nagroda Wrocławskiego Oddziału Polskiej Akademii Nauk *Juvenes Wratislaviae*, przyznawana młodym wrocławianom za wybitne osiągnięcie naukowe lub artystyczne; medal Zasłużony Kulturze *Gloria Artis*; medal *Cracoviae Merentis*; *Identitas* — nagroda literacka i historyczna; nagroda *Pro Publico Bono*; Nagroda Województwa Małopolskiego za działania na rzecz rozwoju i promocji kultury *Ars Quaerendi*. Jak widać, nazwy łacińskie reprezentują dwa typy: jeden to nazwa zawierająca pewną sentencję lub sformułowanie należące do kategorii tzw. skrzydlatych słów, np.: *Pro Publico Bono*. Drugi typ obejmuje nazwy będące zlatynizowaną wersją sformułowania wskazującego na podstawę przyznawania nagrody, np.: *Cracoviae Merentis*, *Amicus Hominum*, lub na kategorię osób, do których nagroda jest adresowana, np. *Pro Juvenes*.

Nazwy nagród oparte na łacinie są też popularne w środowisku Kościoła, por.: Katolicka Nagroda *Totus* Fundacji Dzieło Trzeciego Tysiąclecia; nagroda *Pontifici* (pol. dla budującego mosty) Klubu Inteligencji Katolickiej za zasługi

w szerzeniu wartości dobra wspólnego, dialogu i poświęcenia na rzecz bliźnich; medal *Per Artem ad Deum* itp.

Jeśli chodzi o inne języki, to w nazwach nagród przyznawanych w Polsce pojawia się z rzadka język angielski, zwykle na zasadzie cytatu, por. nagroda *Fair Play*. Trzeba też wspomnieć o zapożyczonej z języka francuskiego frazie *grand prix* ‘wielka nagroda’, która występuje czasem jako nazwa indywidualizująca jakiejś nagrody głównie na wyścigach, konkursach lub wystawach, por.: „Michał Szpak wygrał *Grand Prix* w Opolu”; „W Olsztynie zakończył się IV Festiwal Polskiej Twórczości Telewizyjnej. *Grand Prix* otrzymał Wojciech Marczewski za reżyserię filmu «Klucznik»”.

GRA JĘZYKOWA

W nazwie nagrody można też dostrzec nieraz pewien rodzaj gry językowej. I tak *Nagroda Wielkiego Kalibru* — za najlepszą powieść kryminalną — nawiązuje zarówno do słowa *kaliber* w kontekście *kaliber* rewolweru — rekwizytu typowego dla kryminałów, jak i do frazeologizmu (coś jest) *wielkiego kalibru*, czyli rzecz ważna, znacząca. Nazwa nagrody *Kryształowy Świecznik*, przyznawanej za wkład w budowę świeckiego państwa, wykorzystuje grę słów *świecznik* i *świecki*. Nazwa *Małopolska Nagroda Filmowa Trzy Korony* wyzyskuje skojarzenie ze znanym szczytem w Pieninach noszącym nazwę *Trzy Korony* i znajdującym się w województwie małopolskim, a także ze słowem *korona* jako atrybutem zwyczycy, osoby nagrodzonej. *MediaTory* — nazwy nagród studenckich dla najwybitniejszych ludzi mediów są inspirowane, po pierwsze, słowem *mediator* (choć tu użytym nietypowo jako rzeczownik nieosobowy: te *mediatory*, nie ci *mediatorzy*), po drugie — co sugeruje pisownia *MediaTory* — nawiązują do słów *media* i *tor*. W ten sposób nazwa staje się kalamburem, z którego można odczytać wiele różnych treści.

Nazwy nagród często pokrywają się z nazwami konkursów, festiwali, plebiscytów, w ramach których dana nagroda jest przyznawana. Tym samym badana kategoria onimów zalembia się z kategorią nazw imprez, wydarzeń itp.

Warto też wspomnieć o tym, że oprócz nagród istnieją tzw. antynagrody, czyli wyróżnienia negatywne osoby lub rzeczy uznanej w jakiejś kategorii za najgorszą. W Polsce przyznaje się m.in.: antynagrodę *Wąż* za najgorszy film, *Srebrne Usta* za najgłupszą wypowiedź publiczną, *Złotą Muszlę* za największą bzdurę roku, nagrodę *Złotego Goebelsa* za rażącą niekompetencję, manipulację oraz łamanie zasad etyki dziennikarskiej. Przyznawane są też antytytuły piętnujące określone osoby, np. *Hiena Roku* — tytuł przyznawany dziennikarzom w rażący sposób łamiącym zasady etyki dziennikarskiej. Nazwy antynagród podlegają tym samym prawidłowościom językowym co nazwy nagród.

GŁÓWNE WZORCE STRUKTURALNE NAZW NAGRÓD

Pod względem składniowym nazwy nagród nie są szczególnie zróżnicowane. Obserwujemy w zbiorze nazw polskojęzycznych tylko kilka powielanych typów:

1. Nazwa jednowyrazowa wyrażona rzeczownikiem, np.: *Wiktory* — nagrody dla wybitnych osobowości telewizyjnych; *Kolosy* — polskie nagrody podróżniczo-eksploracyjne; *Fryderyki* — nagrody muzyczne; *Conrady* — dla indywidualności morskich, wybitnych żeglarzy.

2. Nazwa wielowyrazowa: przydawka przymiotna/przydawki przymiotne + rzeczownik, np.: *Złota Kaczka*, *Śląski Wawrzyn Literacki*. Nazwa wielowyrazowa: rzeczownik człon główny + przydawka dopełniaczowa, np.: *Orzeł Agrobiznesu*, *Laur Konsumenta*.

3. Nazwa wielowyrazowa: przydawka przymiotna/przydawki przymiotne + rzeczownik człon główny + przydawka dopełniaczowa, np.: *Pomorska Obywatelska Nagroda Bursztynowego Mieczyka*.

4. Nazwa wielowyrazowa: rzeczownik człon główny + fraza z przymikiem wtórnym *imienia* (czyjego), np.: *Nagroda im. Księdza Józefa Tischnera*, *Nagroda im. Tadeusza Sendzimira*.

Jak widać z powyższych przykładów, oddzielenie nazwy właściwej — indywidualizującej — od nazwy opisowej — peryfrastycznej — nie jest sprawą oczywistą.

ZAKOŃCZENIE

Lauronimy, jako kategoria onimów bardzo charakterystycznych dla współczesnej kultury, zorientowanej na tworzenie rankingów, hierarchizowanie osób i ich osiągnięć, nagradzanie najlepszych, stanowią obszar badań niewątpliwie wymagający pogłębionych studiów. W niniejszym, jak sądzę, pierwszym w Polsce tego rodzaju opracowaniu, starałam się pokazać, że inspiracją do powstawania współczesnych nazw nagród pozostaje tradycja literacka i kulturalna, lokalizacja geograficzna organu przyznającego nagrodę lub konkursu, w którym wyłaniany jest zwycięzca, chęć upamiętnienia jakiejś wybitnej osoby, ale też swobodna zabawa językowa, gra w skojarzenia. Aczkolwiek w wyniku analizy udaje się wyłonić pewne wzorce strukturalno-semantyczne nazw nagród, to jednak w tej kategorii onimów możliwe są też zjawiska językowe nieprzewidywalne, oryginalne, odświeżające powszechne i wielokrotnie powielane modele.

LITERATURA

- Breza, E. (1998). Nazwy obiektów i instytucji związanych z nowoczesną cywilizacją (chrematonimy). W: E. Rzetelska-Feleszko (red.), *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*. Warszawa–Kraków: Tow. Naukowe Warszawskie–IJP PAN, s. 343–362.
- Gałąkowski, A. (2008). Chrematonimy w funkcji kulturowo-użytkowej. Onomastyczne studium porównawcze na materiale polskim, włoskim, francuskim. Łódź: Wyd. UŁ.
- Kosyl, C. (1993). Chrematonimy. W: J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski. Encyklopedia Kultury Polskiej*. T. 2. Wrocław: „Wiedza o Kulturze”, s. 440–444.
- Tokarski, R. (2004). *Semantyka barw we współczesnej polszczyźnie*. Lublin: Wyd. UMCS.

SUMMARY

THE NAMES OF PRIZES CURRENTLY AWARDED IN POLAND, NAMELY LAURONYMS

The goal of the article is to describe the new and progressive category of onyms in contemporary Polish: names of awards. The author proposes for this category the term lauronyms. Synchronic analysis of lauronyms reveals their typical structure and their meaning. There are special collections of lexical items which are used to create the onyms the most fit for particular type of awards. The creation of lauronyms in Polish mirrors these areas of life, which are nowadays especially important for society and which can be the field of competition.

Key words: chrematonastics, name creation, motivation, award names